

לדמותו של נחשון בן עמינדב

הקדמה

במסגרת לימודי התנ"ך, ראוי להתמקד, תוך כדי לימוד, גם על אישי התנ"ך במכלול ההיבטים המובאים במקומות אחרים בתנ"ך ובספרות חז"ל, להבנת פועלם ולהטמעת אישיותם בתלמידים. על מנת להתמודד עם גישה זו וכדי לקרב את התלמידים אל החומר הנלמד, יש צורך לכלול בתוכנית הלימודים כמה אתגרים לתלמידים, אשר "ימתיקו" עליהם את לימודי התנ"ך. אחת הדרכים המוצעות במאמר זה היא, הכרת הדמויות המקראיות על כל מרכיביהם ואישיותם, ביתר הרחבה, כפי שהן עולות ומצטיירות מתוך ספרות חז"ל לענפיה. בדרך זו יכול התלמיד להתחבר בנקל אל הדמות וליצור הזדהות פנימית עימה ובכך ללמוד ממנה מוסר השכל, בבחינת "זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור" (דברים ל"ב, ז).

דמויות התנ"ך חיות בדרך כלל בתודעת העם. אולם, מאחר שרובן הצטיירו בעינינו עוד מימי הילדות והנערות, לעתים התמונה הכוללת של הדמות מעוותת, דוגמאות לכך: א) שמשון, אשר כל ילד מחבר לדמותו של שופט זה, איש הרוח והצדיקות, את התואר "הגיבור", מבלי להבין באיזה גבורה הוא ניהן. ב) מלחמתו של דוד בגולית הפכה להיות סמל של מלחמת החזק בחלש, כאשר עניין קידוש ה' די נשכח מאותה פרשיה. ג) את המלך אחאב מקשרים תמיד עם ירבעם בן נבט המוכן למסור נפשו למען התורה. ד) דמותו של נחשון היא דוגמא קלאסית בהבנת מעשהו הנועז בקריעת ים סוף, אשר בלא חקר מקיף ומעמיק בדמותו, לא ניתן יהיה לבאר ולברר עד תום מה היו מניעיו למעשה זה.

אין ספק שאם נלמד לקח ומוסר מאותם גיבורים, נוכל לבוא עם מסר חשוב לתלמידי ישראל ולחזקם באמונה בה' ובתורתו, שזוהי תכלית ההוראה אשר לשמה אנו עמלים וטורחים*.

במאמרי זה נתמקד בשמו ובדמותו של נחשון בן עמינדב אשר השפיעו על מעשיו הנועזים. ננסה ללמוד מוסר השכל ומידות טובות מאופיו ומהתנהגותו המיוחדת.

* הערת המערכת: על נושא זה ראה ספר "דמויות בתנ"ך לאורן של חז"ל" מאת אי"מ גויטין ורשימה על הספר ב"שמעתין" גליון 71, עמ' 83-84.

א. משמעות שמות אדם

המקום הממחיש ביותר את מהות השם ומשמעותו מופיע במדרש רבה לפרשת בראשית פרשה י"ז אות ד': "אומר להם [הקב"ה למלאכים] נעשה אדם, אמרו לו מה טיבו, אמר להם חכמתו מרובה משלכם. הביא לפניהם את הבהמה החיה והעוף, אמר להם זה מה שמו? ולא היו יודעים. העבירם לפני אדם, אמר לו זה מה שמו? אמר זה שור, זה חמור, זה סוס, זה גמל, ואתה מה שמך? אמר לו אני נאה להיקרא אדם שנבראתי מן האדמה, ואני מה שמי? אמר לו, לך נאה להקרא אדני שאתה אדון לכל בריותך".

ממדרש זה ניתן ללמוד שהאדם הבין בחכמתו ושכלו את טבעה של כל בהמה וחיה וקרא לכל אחת ואחת שם מעין המידה, הטבע והאופי שהכיר בה וצירף האותיות המרכיבות את השם בצורה המבטאת את המידה הטבעית בכל בריה בעולם הזה.

בתלמוד ובמדרשים קיימות דוגמאות רבות של מדרשי שמות בני אדם, אולם המקור הממקד ביותר את חשיבות השם הוא ללא ספק במסכת ברכות ז, ע"ב בדברי רבי אלעזר: "מאי רות? אמר רבי יוחנן שזכתה ויצאה ממנה דוד שריווהו לקב"ה בשירות ותשבחות. מנא לך דשמא גריס? אמר רבי אלעזר אמר קרא: 'לכו חזו מפעלות ה' אשר שם שמות בארץ'. אל תקרי שמות אלא שמות". מכאן ששמו של האדם הוא הגורם לפעולותיו ולהישגיו.

השם הוא אמצעי להכרת אדם או חפץ והוא אשר מבדיל בין האדם לזולתו. "השם הפרטי מורה על דבר המיוחד בו, מבין שאר הנמצאים" (מהר"ל "גבורות ה"י פרק ע"ו). וכן מצינו: "שיהא לכל אחד שם לעצמו כדי שיהיו ידועים וניכרים לתולדותיו בשמות אשר יקרא להם..." (רמב"ן עה"ת, בראשית ב', כ).

שמו של האדם מבטא עניינים מסויים ועתידיים אשר במשך הזמן מתגלים ויוצאים החוצה. בכוחו של השם הניתן לאדם להשפיע עליו כמו שכתוב: "...השם שהוא נקרא בשם אדם כשר וישר זה גורם לאדם שיהיה צדיק. למשל, מי ששמו אברהם ורוצה לעבוד את ה', אזי השם הזה גורם ומסייע לו שיהיה צדיק..." (ספר "נועם אלימלך", פרשת לך-לך).

בהמשך לגישה זו יש לראות את דברי הזוהר הקדוש (המובא ב"קול התור") שכתב, כי כאשר הילד נולד והוריו צריכים להחליט איזה שם לקרוא לו, בא מלאך ומכניס לתוך פיהם את השם המתאים ויש בקריאת השם מעין רוח הקודש השורה על ההורים בעת מתן השם.

עלינו להבין מדוע השם ניתן לאדם ברוח הקודש? ניתן לומר ששם האדם הוא הדרך היחידה בה יכולים אנו להגדיר אדם מסויים, כל הגדרה אחרת יכולה להחליף אדם אחד באחר. אולם השם הוא בית היד הטוב ביותר לתפיסה של אדם מסויים על כל מרכיביו, מהותו ואישיותו ולכן חייבת להיות זיקה בין בית היד לבין הכלי עצמו.

על פי דברינו אלה ניתן להבין מדוע נקרא נחשון בשמו זה. על אף שמעשה הירידה לנחשול היס התרחש שנים רבות מרגע קריאת שמו, ברור הדבר שמלבד הקב"ה אף

אחד לא ידע כיצד בדיוק יתרחשו הדברים ביציאת מצרים בכלל ובקריעת ים סוף בפרט, אף אדם בעולם לא היה מסוגל לנבא שעל מנת שיקרע ים סוף יצטרך נחשון לרדת לנחשול הים. לאור האמור, לא נותר לנו אלא להאמין ששמו של נחשון ניתן לו על ידי השראת רוח הקודש בעת מתן שמו על פי הקשר העמוק שטבוע במשמעות שמו המעיד על טבעו ומעשיו.

ביסוד זיקה זו באו כל מדרשי חז"ל בנושא השמות, הקושרים קשר בין מהותו של האדם לבין שמו. במאמר זה ברצוני לעמוד על נקודות מרכזיות המאופיינות בדמותו של נחשון בן עמינדב שמהות והסבר שמו כפי שהובאו במדרש (ראה להלן) הם בבואה של אותן תכונות רבות ומיוחדות בהן הוא מאופיין.

ב. למהות השם נחשון בן עמינדב

במדרש במדבר רבה (פרשה י"ג, ז) אנו קוראים: "נחשון בן עמינדב למטה יהודה, למה נקרא שמו נחשון? על שם שירד תחילה לנחשול שבים. אמר רבי שמעון בן יוחאי: אמר הקב"ה למשה, מי שקידש שמי בים הוא יקריב תחילה, זה היה נחשון וכך עשה".

הגמרא במסכת סוטה (לז, ע"א) מביאה רעיון זה בצורה מורחבת:

"דתניא היה ר' מאיר אומר כשעמדו ישראל על הים היו שבטים מנצחים זה עם זה. זה אומר אני יורד תחילה לים וזה אומר אני יורד תחילה לים, קפץ שבטו של בנימין וירד לים תחילה שנאמר שם 'בנימין...' והיו שרי יהודה רוגמים אותם שנאמר 'שרי יהודה רגמתם' ולפיכך... אמר לו רבי יהודה לא כך היה מעשה אלא זה אומר אין אני יורד תחילה לים זה אומר אין אני יורד תחילה לים. קפץ נחשון בן עמינדב וירד תחילה לים, שנאמר: 'סבבוני בכחש אפרים ובמרמה בית ישראל, ויהודה עוד רד עם אל' (הושע י"ב), ומפרש רש"י - 'עוד רד עם אל, שצטח צקצ"כ'".

בני ישראל גילו בהגיעם לים סוף חוסר אמונה גדול, חוץ משבט יהודה שנשיאו היה נחשון, שהיו היחידים שבטחו בקבי"ה וקפצו לים כרצון ה', ללא כל מורא ופחד ובלבד לקיים את ציווי יתברך.

ממשיכה הגמרא ואומרת: "ועליו מפורש בקבלה - 'הושיעני אלוקים כי באו מים עד נפש, טבעתי ביון מצולה ואין מעמד... אל תשטפני שיבולת מים ואל תבלעני מצולה' (תהלים י"ט), באותה שעה היה משה מאריך בתפילה, אמר לו הקב"ה - ידידי טובעים בים ואתה מאריך בתפילה לפני? (כוונתו של הקב"ה הייתה לשבט יהודה שנכנסו לים עד שהגיעו המים לצוארם), אמר לפניו: רבונו של עולם ומה בידי לעשות? אמר לפניו: 'דבר אל בני ישראל ויסעו, ואתה הרם מטך ונטה את ירך על הים ובקעהו'. לפיכך זכה יהודה לעשות ממשלה בישראל שנאמר: 'היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו' (תהלים קי"ד). מה טעם היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו? משום ד'הים ראה וינוס'".

ניתן לומר ששורש מחלוקתם של ר"מ ור"ע היא אך ורק בזמן ובמקום שבו התנצחו השבטים זה עם זה. לדעת ר"מ לא התנצחו על שפת הים, אלא קודם הגעתם לשם. כיוון שלפני המעשה כל אחד חשב שהוא יכול להיות הגיבור הגדול והוא מסוגל להוכיח לכולם את אמונתו הרבה ולמסור נפשו לרדת לים. אבל כשהגיעו לשפת הים

וצריך היה לפעול למעשה, פתאום כולם פחדו, והתוצאה הייתה שאף אחד לא העז לקפוץ. אולם לפי ר' יהודה השבטים התנצחו זה עם זה רק בשפת הים ועל כן בשעת מעשה כולם פחדו ואף אחד לא היה מסוגל לקפוץ למים. עד שקפצו נחשון ושבטו והוכיחו לכולם שהם הגיבורים האמיתיים ויראי ה' המוסרים נפשם על מנת לקדש שמו ולקיים ציווי.

בחומש שמות פרק י"ד, כב נאמר: "ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה והמים להם חומה מימינם ומשמאלם". והנה בהמשך, בפרק י"ד, פסוק כט נאמר: "ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים והמים להם חמה מימינם ומשמאלם". ויש להבין מדוע שינתה התורה בלשונה פעמיים: ואמנם דרשו חז"ל, "חמה" - שנתמלא עליהם חמה, אולם עדיין נזקקים אנו לבירור מדוע דווקא בפסוק השני כתוב חמה בכתוב חסר ולא בפסוק הראשון?

הגר"א זצ"ל מפרש שהיו שתי כיתות בעם ישראל, אחת מאמינה יותר, שבראשה עמדו נחשון ושבטו ואחת מאמינה פחות. הכת הראשונה נכנסה לים יעד כי הגיעו מים עד נפש" והם הלכו בתוך הים ביבשה כיוון שבזמן שנכנסו לים עדיין לא נבקעו המים, ולכן היה עליהם ללכת קודם בים, ולאחר שנבקע הים הלכו ביבשה. ואילו הכת השנייה שלא היו מאמינים גדולים הלכו כבר מההתחלה ביבשה שבים, כיוון שהכת הראשונה כבר "סללה" את דרכם ובקעה להם את הים. כעת נוכל להבין מדוע דווקא על הכת השנייה נתמלא הקב"ה חמה, כיוון שלא האמינו ולא בטחו בו כראוי אלא חיכו עד שיבקע הים ורק אז נכנסו לתוכו.

ג. קורבנו של נחשון לעומת קורבנות הנשיאים

מדרשים רבים מתייחסים דווקא לקורבנו של נחשון ומקשרים את אופיו ואישיותו עם הקורבן המיוחד אותו זכה להקריב.

על הפסוק (במדבר ז', י) "ויקריבו הנשיאים את חונכת המזבח" אומר המדרש: "ולא היה משה יודע כיצד יקריבו, אם כולם כאחד, אם כל אחד ואחד ביומו, עד שנאמר לו מפי הקב"ה כל אחד ואחד יומו, שנאמר: 'נשיא אחד ליום...' בשעה שאמר לו הקב"ה למשה נשיא אחד ליום, אמר להם משה לנשיאים 'לכולכם אמר לי הקב"ה שתקריבו, אבל לא נאמר לי מי יקריב ראשון לכולם', נתנו עיניהם בנחשון - זה קידש שמו של הקב"ה על הים, זה ראוי להוריד את השכינה והוא יקריב ראשון לכולם, וכן עשה. (מדרש רבה במדבר סוף פרשה י"ב).

כאן המקום להאיר פן נוסף בדמותו של נחשון, המתקשר עם המיוחד שבהקרבת קורבנו, והוא **היושר והאמת** הבולטים עם הקרבת קורבנו. הספרי בפרשת נשא שם, מדייק מלשון הפסוק. אצל נחשון נאמר: "זיהי המקריב בזום הראשון את קורבנו נחשון בן עמינדב למטה יהודה" (במדבר ז', יב). לא נאמר נשיא יהודה כפי שנאמר בשאר השבטים, וזאת מכיוון שכל שאר הנשיאים גבו את הקורבן מ"קופת" השבט, לעומת נחשון שהביא מכספו שלו ולא גבה משבטו. ניתן לומר, שזהו מוסר השכל שכאשר אדם משמש בתפקיד מנהיגותי עליו לנסות ולהשתדל לא להכנס ל"שיחת היום" של

אלו המונהגים תחת ידו, שלא תהיה להם שום עילה לחשוב מה באמת נעשה עם הכסף בקופת הציבור, ולא שחס וחלילה נטיל דופי ביושרם של שאר הנשיאים הצדיקים, אלא כהמשך לדמותו המיוחדת של נחשון אפשר ומתבקש לפרש את מעשהו כפי שראה הספרי לפרש, ללמדנו: "והייתם נקיים מה' ומישראל" (במדבר ל"ב כב).

נקודה מעניינת מאוד בקורבנו של נחשון היא ההתייחסות לשושלת המשפחתית שבמרכזה עומד נחשון, ואף היא מטביעה את חותמה על קורבנו של נחשון. על יהודה שהיה מאבות אבותיו של נחשון (עיין דברי הימים ב' פרק ב') מייחס המדרש את הפסוק: "ושפל רוח יתמוך כבוד", שהשפיל עצמו לפני יוסף בשביל בנימין. "אמר ר' ברכיה הכהן בר רבי בשם ר' לוי אמר הקב"ה: "יהודה אתה השפלת עצמך מפני אחיך הקטן בנימין, חייך – כשיוקם המשכן ויבואו השבט להקריב, אין אחד מהם מקריב ראשון לפניך, אלא חולקים לך כבוד ואתה הוא שתקריב ראשון, הדא הוא דכתיב: 'ויהי המקריב ביום הראשון את קורבנו נחשון בן עמינדב למטה יהודה'". זוהי זכות האבות שעמדה לנחשון, שבזכות יהודה הקריב ראשון את קורבנות הנשיאים.

החוט המקשר בכל המדרשים שהובאו לעיל הוא תיאור האופי של נחשון כמאמין גדול אשר מוסר נפשו ומוכן לקפוץ לים ולרדת לעומקו עם כל הסכנות הכרוכות בכך. הוא מתגלה כמנהיג ישר והגון הבא מגזע תרשישים כשעל ענפי היילין המשפחתיים בולטות עוד כמה דמויות עם אופי מיוחד בעלות תכונות דומות. הדחיפה לרדת עוד לעומק הים היא האמונה בקבייה שיושיע את ישראל ממצבם הנואש ובאותות ומופתים יוכיח לכל את ידו הגדולה והחזקה.

חז"ל במספר מקומות בשייט מכנים את קורבנות הנשיאים בחנוכת המשכן בשם "קרבן נחשון", היינו נחשון נבחר להיות הסמל המייצג של כל שאר הנשיאים שהקריבו גם הם קרבן כמוהו. להלן מספר דוגמאות-מקורות: מסכת זבחים ט, ע"ב; זבחים מח, ע"ב.

ד. נחשון - אוהב שלום

כהמשך לאופיו המיוחד של נחשון אומר המדרש על הפסוק (בשמות ו', כג): "ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון לו לאשה"; "מכאן אמרו כל הנושא אשה יבדוק באחיה, כדאבא אוריון דאמר... רוב בנים דומים לאחי האם" (מדרש הגדול שמות ו', כג). אם כן, על מנת להצליח בחינוך הילדים כדאי לאדם לבדוק באחי אשתו, שכן רוב בנים דומים לאחי האם ולכן גם אהרן, שחשוב היה לו ביותר אהבת השלום ורדיפתו אחריו, חיפש אשה שאחיה יענה לקריטריונים אלו ומצא את אלישבע אחות נחשון שהיה מבורך במידות אלו. כל זאת כהמשך לכך, שהוא נחשון, שאיחד את עם ישראל בעומדו על שפת הים, כאשר כל אחד מהשבטים בא בחצהרות, שהוא זה שימסור נפשו ויקפוץ לים, עד שבא נחשון ובלו לדבר ולהצהיר הרבה - קטע את

הוויכוח ובמסירות נפש גדולה קפץ למים. אם כן ניתן בהחלט לומר שמסירות הנפש עליה דיברנו קודם נובעת מהפן הנוסף אותו ראינו באופיו המיוחד של נחשון - **אהבת השלום** ורדיפה אחר כנימושה.

כאשר עם ישראל מפולג קשה להגיע לדרגה של "ויאמינו בה' ובמשה עבדו". רק כאשר כולם מאוחדים ומאמינים ובטוחים בדרכם ניתן להגיע בזמן קצר מאוד ממצב של צעקות "מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים" לשלב של אמונה בקב"ה, על ידי הנס הגדול אותו הוא עשה בבקיעת הים.

לסיום, הנצי"ב בפירושו "העמק דבר" מסביר על הפסוק: "ביום הראשון... נחשון בן עמינדב למטה יהודה" (במדבר ז', יב), "כי גדול מרבן - שמו". דהיינו השם "נחשון בן עמינדב" גדול מהתואר "רבן" או מהתואר שניתן לשאר הנשיאים "נשיא". התכונות המיוחדות של נחשון בן עמינדב, מקנות לו מעמד גבוה ביותר ואין הוא זקוק לתואר "נשיא". השם נחשון מבטא את ההעזה, החלוציות והראשוניות, על ידי הטיות השם נחשון. למשל: "לנחשוני", "נחשוניות" וכדו'.

במאמרנו זה, גילינו תכונות חשובות נוספות באישיותו של נחשון, וכנראה שמכלול התכונות יוצרות את האישיות אשר שמה נכנס לשפתנו היום יומית וכך נבין גם את המשמעות של הפסוק (קהלת ז', ב): "טוב שם משמן טוב" ונוכה ללמוד וללמד מתכונותיו של נחשון.